

De laatvlieger... door de ogen van

De laatvlieger is een van de meer algemene soorten onder de vleermuizen in Nederland en België. Als je een vleermuis ter grootte van een spreeuw ziet vliegen, met een vrij trage, wat roeiende vlucht, is de kans groot dat het om deze soort gaat. Het is een gebouwbewoner, zowel in de zomer als in de winter. Hoewel de laatvlieger dus vaak in onze nabijheid vertoeft, weten we betrekkelijk weinig over deze soort. Tegelijkertijd is de indruk dat hun aantal afneemt. Alle reden dus voor de Zoogdiervereniging om 2017 uit te roepen tot Jaar van de Laatvlieger.

Peter Twisk

Er zijn weinig dieren waar ik zo vertrouwd mee ben als de laatvlieger. Via de Stichting Vleermuisopvang Oss kom ik regelmatig met deze soort in aanraking: dieren die langere tijd in opvang zijn geweest mogen bij mij in de huiskamer 'vlieguren' maken. De uitwenvolière van deze stichting is namelijk te klein om een laatvlieger voldoende vliegruimte te bieden. Als deze dieren na een week of twee hun vliegspieren voldoende hebben geoefend gaan ze terug de natuur in. Wat vindt een laatvlieger fijn? Gewoon, op een warme hand zitten en over zijn bolletje geaaid worden. Een dier kan daarbij een beetje trillen van plezier en zijn ogen sluiten. En als hij iets vervelend vindt? Dan weert hij af met een soort grommen: 'ggg..gggg'. Voor het verzorgen van vleermuizen heeft deze stichting overigens een ontheffing.

Pak een laatvlieger overigens nooit met blote handen op, want bij deze soort komt regelmatig hondsdelheid voor¹. En wie niet zeker

Laatvlieger in vleermuisopvang Oss. Foto Paul van Hoof

weet of hij met een laatvlieger te maken heeft, doet er goed aan geen enkele vleermuis met blote handen op te pakken.

Overeenkomsten

Van de 18 soorten die in Nederland voorkomen behoort de laatvlieger tot de vleermui-

Vleermuisgeluiden oppikken met een automatische batdetector op een vast traject. Foto Bernadette van Noort

Peter Twisk

zen die klankrijk klinken op een detector en die een spoorlob hebben. 'Euh' hoor ik u denken, 'heeft dat iets met elkaar te maken?' Nee, niet direct. Misschien moet ik eerst even uitleggen wat een spoorlob is. Vleermuizen hebben een uitgeslepen hielbeen dat de rand van de staartvlieghuid ondersteunt en dat spoorbeen genoemd wordt. Bij ongeveer de helft van de soorten zit er aan dat spoorbeen een lobje van kraakbeen, de spoorlob. En alle soorten die dit lobje hebben klinken dus ook klankrijk op een detector (de soorten zonder spoorlob klinken monotoon). Tot deze groep behoren ook de rosse vleermuis en gewone dwergvleermuis. Een andere overeenkomst tussen deze soorten is dat ze op allerlei plaatsen kunnen overwinteren terwijl de soorten zonder lob overwegend in grotachtige ruimten overwinteren. Het zijn wonderlijke overeenkomsten en ik vermoed dat het iets zegt over de evolutie van die twee groepen, maar het fijne weet ik er niet van.

Kennislacunes

De laatvlieger kan dus op allerlei plaatsen overwinteren, en hierin ligt een van de oorzaken van een kennislacune. Van de soorten die in grotachtige ruimten overwinteren, zoals water- en baardvleermuis, hebben we

veel informatie dankzij tellingen in mergelgroeven, forten en dergelijke. Zodoende hebben we een redelijk goed beeld hoe het met die soorten gaat (en gelukkig gaat het met veel soorten goed). Maar de laatvlieger kan in spouwmuuren overwinteren en laat zich zodoende niet tellen, althans niet in de winter. De indruk dat hun aantal afneemt is dan ook gebaseerd op waarnemingen in het veld, en niet op systematische tellingen. Ook van de rosse vleermuis en gewone dwergvleermuis weten we bijna niets over de ontwikkeling van hun aantallen.

Buitenbeentje

Binnen de groep van de 'lob-dragende vleermuizen' vormt de laatvlieger een buitenbeentje. Want van bijna al deze soorten kennen we baltsgedrag: mannetjes van onder andere de gewone dwergvleermuis laten in het najaar een baltsroep horen. Daarmee proberen ze vrouwtjes te lokken voor de paring. Maar de laatvlieger doet dat niet. En daarin ligt de reden van een tweede kennislacune: over het paargedrag van de laatvlieger is bijna niets bekend. En hetzelfde geldt voor de paarverblijfplaatsen: van de baltsende soorten zijn die betrekkelijk eenvoudig op te sporen, maar van de laatvlieger kennen we ze bijna niet. Daar komt nog bij dat de laatvlieger maar een deel van de nacht actief is. Het opsporen van kraamkolonies van veel vleermuissoorten gaat het beste in de vroege ochtend, als de dieren terugkeren en rond de toegang zwermen. Maar bij de laatvlieger is dit gedrag maar zelden te zien omdat de dieren ruim voor de ochtendschemer 'op stok' zijn gegaan. Al met al kennen we relatief weinig verblijfplaatsen van de laatvlieger, in zomer noch winter.

Meer onderzoek

Je kunt het zien als de achilleshiel van onderzoekers: die willen altijd meer onderzoek doen. Maar wat betreft de laatvlieger is dat niet overdreven. Om te beginnen is het belangrijk dat we een beter beeld krijgen van de ontwikkeling van het aantal van deze soort. Een methode die daar nu voor wordt gebruikt, is het zogenaamde auto-vleren: vrijwilligers rijden routes door ons land met een detector op het dak en maken opnamen van de geluiden van onder andere de laatvlieger². In 2013 is gestart met deze methode en in 2017 doen 24 teams hieraan mee. Aan de methode zitten verschillende

Van de leefwijze van de laatvlieger weten we nog weinig.
Foto Wesley Overman

haken en ogen waardoor het helaas nog te vroeg is om uitspraken te doen over een toename of afname, maar naar verwachting duurt dit niet lang meer.

Daarnaast is het belangrijk dat we meer kennis krijgen over de aanwezigheid van laatvliegers in gebouwen. Want als het om gebouw-bewonende vleermuizen gaat is er helaas reden voor zorg: het is aannemelijk dat bij het na-isoleren van huizen veel vleermuizen worden gedood.

Hoopvol

Verskillende ontwikkelingen maken dat ik hoopvol gestemd ben als het gaat om de toekomst voor de laatvlieger. Zo wordt steeds meer op grote schaal onderzoek gedaan naar vleermuizen (en andere beschermde soorten) in stedelijk gebied. Ook is de Zoogdiervereniging betrokken bij het proces om op grote schaal woningen aan te passen naar 'nul op de meter'³. Deze ontwikkelingen dragen bij aan zowel onze kennis over als draagvlak voor de laatvlieger en andere vleermuizen. Het Jaar van de Laatvlieger kan hier een extra impuls aan geven.

Peter Twisk werkt als ecooloog bij Regelink Ecologie & Landschap.

Meer weten?

Naast de literatuurverwijzingen en contactgegevens van de auteur(s) zetten we ook gerelateerde filmpjes, artikelen, rapporten en weblinks online. Kijk op www.zoogdierwinkel.nl/Zoogdierdigitaal_28-2